

МОНИТОРИНГ НА МЕДИУМСКИТЕ РЕФОРМИ И РАБОТАТА НА АВМУ И МРТ

Извештај за 3-от и 4-от квартал од 2019 година

ЦЕНТАР за
РАЗВОЈ на
МЕДИУМИ

Kingdom of the Netherlands

Скопје
ФЕВРУАРИ 2020

МОНИТОРИНГ НА МЕДИУМСКИТЕ РЕФОРМИ И РАБОТАТА НА АВМУ И МРТ

Извештај за 3-от и 4-от квартал од 2019 година

**ЦЕНТАР за
РАЗВОЈ на
МЕДИУМИ**

Февруари 2020

СОДРЖИНА

5

ВОВЕД

6

РЕФОРМСКИ ПРОЦЕС

13

ПРОГРАМСКИ СОВЕТ на МРТ

21

АГЕНЦИЈА ЗА АУДИО И АУДИОВИЗУЕЛНИ МЕДИУМСКИ УСЛУГИ

26

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Потребата од длабоки реформи во медиумскиот сектор на Република Северна Македонија, која постои подолго време, ако не и од неговото воспоставување, и формално беше препознаена и кондензирана во препораките на два значајни документи – во т.н. Извештај на Прибе (Препораки на групата на искусни експерти за системските прашања за владеење на правото поврзани со следењето на комуникациите откриено во пролетта 2015 година) и Итните реформски приоритети на ЕУ.

Реформите треба да обезбедат соодветни одговори на отворените прашања во неколку области – одржливоста на медиумскиот сектор, независноста на медиумите од политички и економски притисоци, и обезбедување дека граѓаните ќе имаат пристап до квалитетни информативни, образовни и забавни/културни содржини.

Центарот за развој на медиуми, со поддршка на програмата МАТРА на Министерството за надворешни работи на Кралството Холандија, во рамките на проектот „Мони-

торинг и политики за реформиран медиумски сектор“, го следи спроведувањето на медиумското законодавство од страна на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (АВМУ) и Програмскиот совет на МРТ, како и текот на процесот на медиумски реформи. Истовремено, во рамките на проектот, ЦРМ ќе обезбеди коментари на евентуални предложени законски решенија и документи со предлози за јавни политики што ќе помогнат во постигнувањето на целите на потребните реформи.

Приоритетите во други области што за себе ги зацрта Владата, фокусот на надворешно-политички прашања и претстојните избори, придонесуваат реформите во медиумскиот сектор да се одвиваат крајно забавено, со многу доцнење од иницијално предвиденото темпо. Поради недостигот на соодветни придвижувања и напредок во процесот, ЦРМ одлучи двата квартални извештаи за 2019 година (квартал 3 и квартал 4) да ги објави во еден поголем извештај. Оој извештај го покрива периодот од 1 јули до 31 декември 2019 година.

Kingdom of the Netherlands

Овој документ е подготвен со поддршка на програмата МАТРА на Министерството за надворешни работи на Кралството Холандија. Содржината на оваа публикација е единствена одговорност на Центарот за развој на медиуми и на ниту еден начин не може да се смета дека ги одразува гледиштата на Министерството за надворешни работи на Кралството Холандија.

Потребата да се реформира медиумскиот систем во Северна Македонија е идентификувана без малку од самите почетоци на неговото формирање, или барем од втората половина на 1990-те години. Во 2015 година, таа потреба и формално беше препознаена и кондензирана во препораките на два значајни документи – во т.н. Извештај на Прибе (Препораки на групата на искусни експерти за системските прашања за владеење на правото поврзани со следењето на комуникациите откриено во пролетта 2015 година)¹ и Итните реформски приоритети на ЕУ².

Иако двата документи допираат неколку од најзначајните прашања во медиумскиот сектор во Македонија, забележливо е дека се мотивирани од потребата за отстранување на основните лостови што претходната власт предводена од ВМРО-ДПМНЕ ги користеше за притисок и контрола, наградување на послушните и казнување на непослушните медиуми, пред сè, со злоупотреба на јавни пари. Оттаму, во фокусот на Извештајот на Прибе се: потребата медиумите да се слободни од политички притисок и да се дистанцирани од партиските политики; потребата јавниот сервис да биде целосно непристрасен и независен од надворешни влијанија; потребата да се отстранат, во онаа мера во која тоа е можно, клеветата и навредата како средство на притисок врз новинарите и медиумите; потребата да се елиминираат владините реклами како средство за „купување“ на медиумска поддршка; како и потребата да се препознае улогата на медиумите како контролор на вршењето на

власта, вклучително и обврска за власта да ја поттикнува и поддржува таквата улога на медиумите.

Слично, Итните реформски приоритети беа фокусирани на јавниот радиодифузен сервис, односно реформите што треба да придонесат за отстранување на причините за недостигот на политичка независност и балансирано известување, и да овозможат јавниот сервис да нуди квалитетна и информативна содржина; на владиното рекламирање, односно потребата да се утврдат јасни и транспарентни правила и критериуми за пласманот на буџетите за реклама и промоција; како и на пристапот до информации и навредата/клеветата (отстранување на делата од корпусот „навреди“ од законодавството, решавање на малите случаи со медијација и користење на саморегулаторните тела и инструменти, како и самоконтрола и воздржување од политичарите и јавните функционери од тужби за клевета).

Со 2-от Пржински договор од јули 2016 година, политичките партии што учествуваа во преговорите (ВМРО-ДПМНЕ, СДСМ, ДУИ и ДПА) се обврзаа, покрај мерките директно врзани за предвремениот избори што следуваат во декември 2016 година (ад-хок тело за следење на спроведувањето на одредбите на Изборниот законик за медиумско претставување, преполовување на казните предвидени со ЗАВМУ, привремен главен уредник на МРТ/НРТ предложен од опозицијата), да воспостават на 24-часовен програмски сервис што ќе емитува програма на албански јазик, но и да ги имплементираат

1. Интегралниот текст на Извештајот е достапен [тука](#)

2. Достапни [тука](#)

потребните законски измени во медиумското законодавство во рок од 15 дена од потпишувањето на договорот.

Вториот „Извештај на Прибе“ од септември 2017 година³, составен по нова рунда консултации со сите засегнати страни, во препораките во поглавјето посветено на медиумите, веќе има поопшт опсег и постратегиски пристап, без фокус на горливите и итни прашања врзани непосредно за политичката криза. Препораките од вториот извештај, покрај специфичните поенти (мерки за поддршка на печатените медиуми, барање од сите медиуми да усвојат внатрешни кодекси на однесување, приоритет за истрагите во случаите на напади врз новинари, охрабрување и поддршка за истражувачкото новинарство, како и сет барања за подобрување на состојбите во МРТ), бараат медиумските реформи да имаат стратегиски пристап, да се засновани на кредибилни податоци и да се спроведат во консултации со сите засегнати страни.

ШТО Е СПРОВЕДЕНО И КАКО?

Новата Влада, по превземањето на должноста, усвои два планови за спроведување на потребните реформи, вклучително и реформите во медиумската сфера. Најпрво, во „Планот 3-6-9“ од јули 2017 година⁴, кој ги содржеше временските рамки за итните реформи во наредните девет месеци, во делот за медиумите, Владата се фокусира на промоција на примената на Етичкиот кодекс за медиумско известување, прашањето на владиното рекламирање (негово укинување и обелоденување на податоците за трошењата на претходната

Влада), подготовка и усвојување на измени на медиумското законодавство и избор на нови регулаторни тела (Совет на АВМУ и Програмски совет на МРТ) со соодветни консултации со заинтересираните страни, преглед на случаите на напади врз новинарите, и, во рамките на своите односи со медиумите, воведување на неделен брифинг.

Од друга страна, Планот 18⁵, претставен на јавноста кон крајот на мај 2018 година, воопшто нема поглавје или дел посветен на медиумите.

Врз спроведувањето на медиумските реформи влијаеја два фактори. Првиот е безмалку целосниот фокус и посветеност на Владата на прашањата на евроинтеграциите и трансатлантските интеграции. Поточно, власта беше фокусирана на решавањето на споровите со соседите и отстранувањето на пречките зачленство во НАТО и почнување на преговорите со ЕУ за полноправно членство, пред сè, долгогодишниот спор за името на државата со Грција. Вториот фактор е поврзан со првиот, односно потребата од политичка трговија во Собранието за да се обезбеди квалификуваното дво-третинско мнозинство потребно за ратификација на склучените договори. Дополнително, треба да спомнеме и дека власта однапред е решена регулаторната интервенција, вклучително и во традиционално регулираната област на аудиовизуелните медиумски услуги, да ја сведе на минимум и да остави реформите да бидат плод првенствено на саморегулаторни иницијативи во медиумската заедница и на медиумската сцена и пазар.

3. Достапен на англиски јазик на следната [адреса](#)

4. Погледни на интернет страната на [Владата на Република Северна Македонија](#)

5. Погледни на интернет страната на [Владата на Република Северна Македонија](#)

Тие фактори резултираа, прво, со одложување на реформските чекори во областа на медиумите (или нивно ставање во втор план), и второ, со неможност да се обезбеди истото квалификувано мнозинство за изборот на новиот Совет на АВМУ и Програмски совет на МРТ.

Промени на законодавството

Во периодот од превземање на власта, но и претходно, по објавувањето на Извештајот на Прибе и постигнувањето на Пржинскиот договор, беа усвоени неколку измени на медиумското законодавство – во август 2016 и во септември 2017 година, како и измените од декември 2018 и февруари 2019 година.

Измените од август 2016 година имаа за цел да се операционализира одредбата од Пржинскиот договор за воспоставување на нов програмски сервис на јавниот радиодифузен сервис на јазикот на кој зборуваат најмалку 20% од граѓаните а кој е различен од македонскиот јазик, како и за нов програмски сервис на јазиците на другите немнозински заедници. Во септември 2017 година, беше усвоена уште една измена, со цел да се укине радиодифузната такса и префрлање на институциите што се финансираа од радиодифузната такса на буџетско финансирање (0,5% од Буџетот). Таа измена дојде како изненадување знаејќи дека веќе постоеше начелна согласност, и во Владата и кај поголемиот дел од другите заинтересирани страни од медиумската заедница, за поинаков процент од Буџетот како замена за радиодифузната такса.

На усвојувањето на Законот за изменување и дополнување на Законот за аудио

и аудиовизуелни медиумски услуги од 31 декември 2018 година, за разлика од претходните две измени, му претходеше соодветна јавна дискусија на која засегнатите страни можеа да дадат свои коментари, а можност да се дадат коментари и сугестии беше отворена и преку електронскиот систем ЕНЕР. Сепак, иако се очекуваше од измените да бидат посистемски насочени (граѓанските организации што работат во областа на медиумите, во рамките на иницијативата „Блупринт“ подготвија листа на системски промени што треба да бидат дел од реформските напори), тој закон се сведе на неколку одвоени прашања – пред сè, на делумно менување на начинот на избор и именување на членовите на Советот на регулаторното тело АВМУ и на Програмскиот совет на МРТ.

Основен проблем во усвојувањето на Законот беше постојаното одложување. Иако медиумските реформи беа изрично наведени во двата релевантни европски документи, требаше да поминат 18 месеци од стапувањето на функција на новата Влада до усвојувањето на Законот. Причините, како што веќе наведовме, лежат во приоритетите што си ги постави Владата, примарно во областа на надворешната политика, односите со соседите и европските интеграции и потребата да се обезбедат потребните мнозинства за да се усвојат значајните документи за уредување на односите со соседите. Притоа, општ впечаток во медиумската заедница е дека медиумските реформи, олицетворени првенствено во Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ, се користеа како дополнителен адут во политичката трговија преку која беа обезбедени гласовите на поддршка тие договори.

Покрај усвојувањето на Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ, изборот на новите состави на Советот на АВМУ и на Програмскиот совет на МРТ е уште еден пример за неспроведувањето на реформите што инаку беа дефинирани како итни и неодложни. Притоа, изборот на новиот Совет на АВМУ и на Програмскиот совет на МРТ е особено значаен затоа што двете тела потоа треба да го предводат процесот на реформи во областа на аудиовизуелните медиумски услуги и во јавната радиодифузија. Иако Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ воведо јасно дефинирани рокови за спроведување на изборот и именувањето на новите состави на двете тела (целата постапка требаше да заврши за околу два и пол месеци, односно до крајот на март 2019 година), во моментот на подготовка на овој извештај едвај да е завршена половина од постапката. Одлуките за распишување на јавен конкурс за избор на членови на двете тела беа усвоени од Собранието на 16 јануари (објавени во Службен весник на РМ на 31 јануари 2019 година). Потоа се чекаше до 29 јули да се утврди листата на кандидати, а на истата седница Комисијата за прашања на изборите и именувањата одлучи и пред продолжување на постапката кандидатите да бидат проверени и од Комисијата за спречување на корупцијата. Знаејќи дека во април 2020 година се закажани предвремени парламентарни избори, а имајќи ги предвид досегашните неуспесиво постигнувањето консензус за повеќе законски предлози, тешко е да се очекува позитивно поместување на краток рок. Сметаме дека е поверојатно це-

лата постапка да се повтори од почеток, а би препорачале сериозно да се разгледа можноста за менување на законот за да се отстрани барањето за квалификувано дво-третинско мнозинство и членовите на Советот на Агенцијата и Програмскиот совет на МРТ да се бираат со апсолутно мнозинство.

Некои од промените во законодавството беа плод на директни преговори со заинтересираните страни. Тоа, пред сè, се однесува на новите одредби што на операторите на јавни комуникациски мрежи им наметнува одговорност за странските програмски сервиси што ги реемитуваат, односно за тоа дали таквите сервиси ги имаат регулирано правата за емитување за територијата на Република Македонија. И покрај укажувањата дека таквата обврска е невозможна, затоа што операторите на јавни комуникациски мрежи не се јавуваат како страна во договорите за купопродажба или пренос на права, како и дека не е работа на државата или на јавни тела да се грижат за регулирање на правата (можно е тие одредби да се во спротивност со Директивата на ЕУ за кабелско и сателитско реемитување (*Directive 93/83/EEC*), како и со последните измени на таа директива со директивата ЕУ 2019/789 што се однесува на авторското право и сродните права за одредени *онлајн* емитувања на радиодифузните организации) тие одредби беа усвоени (член 35 од Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ)⁶. Од друга страна, напорите на операторите на јавни комуникациски мрежи резултираа со уште еден круг законски измени, усвоени на 5 февруари 2019 година,

6. На барање на регулаторното тело, Асоцијацијата за ИКТ и МИОА, Делегацијата на ЕУ, по консултации со службите на ЕК, потврди дека таквата одредба е непотребна. Обврската да се регулираат правата на емитување се сметаат за прашање на приватни договорни односи помеѓу радиодифузните и носителите на правата. Во земјите членки на ЕУ не постои слична пракса во која јавни тела се грижат за регулирање на правата и бараат од операторите на јавни комуникациски мрежи да даваат изјави со кои гарантираат со својата чест дека правата се регулирани.

со кои примената на новото решение се одложува до изминување на 60 дена од денот на изборот на новиот состав на Советот на АВМУ кој треба да ги усвои соодветните подзаконски акти со кои ќе се прецизира постапката за утврдување на одговорност и начинот на регистрација на застапник на странскиот радиодифузер. Во периодот на кој се однесува овој извештај, продолжија напорите на двете страни за лобирање кај Владата и носителите на одлуки да се донесе решение во нивна полза.

Второ прашање за кое беше изменето законодавството по директни преговори со радиодифузерите, се однесува на одредбите за емитување на дефинирани минимални квоти на музички дела на македонски јазик и на јазиците на етничките заедници. Според новите одредби, радиодифузерите ќе имаат можност сами да изберат кој процент од емитуваната програма ќе биде посветен на македонската музика, а во замена ќе добијат намалување на надоместокот за истиот тој процент. Она што недостига и уште не е усвоено е операционализација на новите одредби со соодветен подзаконски акт на регулаторното тело. АВМУ има усвоено „Насоки за доброволно пријавување на радијата за емитување на домашна музика“, но тој документ не е подзаконски акт, не произведува правно дејство и не може да се смета за вистинска операционализација на одредбите од член 80 од ЗААВМУ.

Една од потенцијално најзначајните промени во ЗААВМУ е укинувањето на можноста телата и институциите што располагаат

со јавни буџети да не можат да предвидат средства за купување на рекламно време⁷. Сепак, според истражувањата на Здружението на новинарите на Македонија (ЗНМ), некои единици на локална самоуправа не прекинуваат со праксата на инвестирање на сериозни средства за промоција (по разни основи – продукциски услуги, пренос на седници на општинските совети, итн.) во локалните и регионалните медиуми. Во ситуација на ниска одржливост и мали достапни рекламни буџети, на презаситениот пазар јавните пари можат да играат, и играат клучна улога во обезбедувањето опстанок за медиумите. Од друга страна, очигледно е дека новинарството што се занимава со прашања од интерес на јавноста тешко ќе преживее без помош од јавните фондови. Дополнително, многу од медиумите безмалку се целосно зависни од трошењата за купување на рекламен простор и промоција од буџетите, пред сè, на локалните самоуправи. Иако одредени чекори за воведување на програми за субвенционирање на медиумите беа превземени, потребно е на тоа прашање да му се пристапи посериозно и посистематично. Системот за линеарно давање субвенции на печатените медиуми (притоа, веќе имаше иницијативи од страна на регионалните и локалните радиодифузери за слична програма за субвенционирање и за нив, а настрана по тоа прашање не стојат и националните ТВ мрежи), на сите играчи на пазарот не одговара на потребите на новата дигитална ера. Приодот кон проблематиката на јавни субвенции треба да биде системски и промислен, за да се обезбеди јавните пари да се насочат кон од-

7. Види го Член 25 од Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ (Сл. Весник на РСМ, бр. 247/2018) за менување на членот 102 од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги.

редени видови на новинарство наместо кон платформите за објавување, и да се доделуваат според строги правила и критериуми за исполнување на јавен интерес.

Една законска промена што влијаеше врз медиумската сцена беа промените во Изборниот законик, во главата посветена на медиумското претставување на изборните кампањи, усвоени непосредно пред Претседателските избори 2019 година. Со тие промени, купувањето на рекламен простор за потребите на политичкото рекламирање во склоп на изборните кампањи беше префрлено во јавно финансирање, односно предвидуваат сите купувања на медиумски простор да се финансираат од Буџетот, без можност за дополнително рекламирање што организаторите на изборни кампањи би го финансирале од сопствени извори. Покрај тоа, новите одредби воведоа поинаква распределба на рекламното време и простор помеѓу учесниците во изборите.

Новините во Изборниот законик произведуваат неколку дилеми, пред сè, одлуката политичкото рекламирање целосно да се врзе со медиумското известување за изборните кампањи. Не е јасно дали и како ќе се регулираат формите на „ООХ“ рекламирање (анг. Out of home – надвор од дома – рекламирање на билборди, автобуси на јавните транспортни претпријатија и сл.) што претставува се позначаен дел од вкупно достапните рекламни буџети во земјата, и особено од каде ќе се финансира таквиот вид на рекламирање. Исто така, и веројатно позначајно е прашањето на купувањето на рекламен простор на големите глобални технолошки платформи, како што се Google или Facebook (и другите

социјални мрежи), а не е јасно и дали оние медиуми што нема да информираат за изборите можат или не можат да продаваат рекламен простор за политичко рекламирање и дали таквото рекламирање ќе се финансира со јавни пари или не.

Второ, одлуката целото политичко рекламирање во време на изборна кампања да се финансира со јавни пари, кои ќе бидат распределувани врз основа на „медиа-плановите“ (планирања за купување и користење на рекламен простор во медиумите) што ќе ги подготват и достават организаторите на изборните кампањи, имаше предвидлив исход. Најголемиот дел од тие средства, следејќи ја логиката на рекламната индустрија, завршија кај радиодифузерите што имаат највисоки рејтинзи, односно досег и удел во вкупната публика. Истовремено, праксата на политичките партии да купуваат време (а со тоа и верност) од медиумите што им се блиски и што ги поддржуваат, без оглед на ниските рејтинзи, беше посочена како уште една форма на медиумска корупција, и тоа со јавни пари. Врз основа на реакциите во медиумската заедница, очекувањата беа дека тие средства, бидејќи се работи за јавни пари, ќе бидат поделени рамномерно (пропорционално или линеарно) на сите медиуми, како некаква форма на индиректно субвенционирање.

Таквите дилеми треба да се разрешат. Центарот за развој на медиуми смета дека треба да се укине таквата можност за финансирање на рекламните кампањи на политичките партии со јавни пари. Исто така, сметаме дека одлуката да се ограничи цената на рекламниот простор не е добра, особено знаејќи дека во дигиталната ера во

која традиционалните медиуми забрзано ги губат приходите од рекламирање (особено оние што се занимаваат со информативна дејност), изборите се „бонанца“ што сите ја чекаат за да заработат што повеќе.

Дел од медиумските реформи се спроведуваат надвор од законодавниот процес, од страна на компетентните регулаторни тела и други тела задолжени за спроведување на Законот. Програмскиот совет на Македонската Радио-телевизија, во согласност со промените на ЗААВМУ по Вториот Пржински договор, на 77-та седница од 25.12.2018 година, усвои одлука за основање на нови програмски сервиси – 24-часовен канал на албански јазик, трет канал за забава, култура, музика и спорт, канал за документарна програма и програма на етничките заедници, и детски канал. Програмскиот совет на МРТ усвои соодветни одлуки и за воспоставување на нови канали на Македонското Радио⁸.

Она што досега недостасува е финансиската поддршка потребна за операционализација на таа одлука, како и финансиска поддршка што би била доволна за целосно функционирање на јавниот радиодифузен сервис. Според Програмскиот совет, по укинувањето на радиодифузната такса, Владата не ги исполнува целосно превземените обврски и не ги обезбедува буџетските сред-

ства предвидени со ЗААВМУ⁹. Според Програмскиот совет, иако ЗААВМУ предвидува буџетската линија што ја заменува радиодифузната такса да расне од 0,7 до 1% од реализираниот буџет за претходната година, во 2019 година префрлените средства наместо 0,8% од Буџетот реално изнесувале 0,6%.

Исто така, имаше одредени раздвижувања на самата медиумска сцена со цел некои прашања да се уредат саморегулаторно. Покрај спомнатите иницијативи за обезбедување на јавни субвенции за медиумите (и печатени и радиодифузни), за одбележување е обидот за ставање некаков ред во *онлајн* сферата, прашање што одамна е предмет на жестоки полемики. Советот за етика во медиумите на Македонија (СЕММ) и Здружението на новинарите на Македонија ја покренала иницијативата за воспоставување на доброволен регистар на онлајн-медиуми што ќе прифатат јасни правила за професионално работење. Целата иницијатива ја вклучува и Стопанската комора на Македонија¹⁰ (во август 2019 година беше потпишан и договор за соработка). На 18 декември 2019 година, ЗНМ и СЕММ го промовираа Регистарот на професионални онлајн медиуми „Промедиа“, кој треба на јавноста да и помогне да ги разликува професионалните медиуми од оние што шират дезинформации и пропаганда¹¹.

8. Види во Записникот од 77-та Седница на Програмскиот совет на МРТ од 25.12.2018 година, достапен [тука](#)

9. Треба да напоменеме дека и предвидената буџетска поддршка со измените и дополнувањата на ЗААВМУ ни оддалеку не е доволна за финансирање на комплексен систем како што е Националната Радио-Телевизија, имајќи ги предвид сите нејзини обврски во исполнувањето на мисијата да информира, едуцира и забавува, или посебната обврска на НРТ да емитува програма на дури 9 јазици.

10. Иако е јасно дека присуството на Стопанската комора во овој проект треба да резултира во обид скудните огласувачки буџети на македонските компании да се насочат кон оние онлајн медиуми што функционираат по урнекот и добрите практики на традиционалните редакции, фактот дека на корпоративниот сектор му се дава можност да влијае врз идентификацијата на „вистински“ и „лажни“ медиуми загрижува и е прашање на кое треба да му се посвети особено внимание.

11. Види на интернет [адресата](#)

ПРОГРАМСКИ СОВЕТ на МРТ

Програмскиот совет на МРТ, како и Советот на АВМУ, од усвојувањето на Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ, се наоѓа „на ничија земја“. Законот пропишува дека сегашните состави на двете тела ќе ја вршат должноста до изборот на новите тела. Поради доцнењето на целата постапка и пробивањето на сите рокови за избор на новите членови на Програмскиот совет на МРТ, се наоѓаме во ситуација во која нивниот мандат истече во декември 2019 година, а тие ќе продолжат да ја вршат функцијата како вршители на должноста, најверојатно до некој период по Парламентарните избори закажани за април 2020 година.

Судејќи по досегашните случувања во надлежната собраниска комисијановиот избор може и воопшто да не се случи. Без разлика на изборниот резултат поизвесни се нов конкурс, нови законски измени или целосно нов закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Двотретинскиот принцип на гласање за членовите на програмскиот совет и на членовите на Советот на АВМУ очигледно од решение за избегнување на партиските влијанија се претвори во спротивното. Партиите полесно ќе се договараат за поделбата на „пленот“ по принцип на наши и ваши кандидати, отколку да ги остават пријавените на конкурсот со својот квалитет во јавното сослушување и интервјуирање да се наметнат на јавноста и на пратениците. Останува прашањето дали методологијата при изборот на Антикорупциската комисија со формирање на надворешна комисија за бодување не треба да се спроведе и при изборот на Советите на АВМУ и на националниот јавен радиодифузен сервис.

Наспроти очекувањата сегашниот состав својата должноста да ја врши само формално во еден краток период (целата процедура требаше да трае најмногу два и половина месеци по усвојувањето на законските измени), Програмскиот совет веројатно најревносно од сите засегнати институции и актери се зафати со работа на делот од реформите што се однесуваат на јавниот радиодифузен сервис.

Прво, Програмскиот совет избра нов претседател и заменик претседател на Советот. Од тие промени се очекуваше да донесат позитивен импулс и исчекор во отварање на Советот кон јавноста. Сепак, позитивната нова енергија на Програмскиот совет на МРТ и промени за отварање кон јавноста, поголема критичност, контрола и иницијативност во работењето на Јавниот радиодифузен сервис, која се најавуваше во дискусиите при изборот на нов претседател- Смилка Јаневска Саркањац и на нов заменик претседател, Ведат Мемедалија (кон крајот на 2017 година) за кратко време пак се претвориво рутина и повторување на старите навики.

Остана конфликтот на интереси кај најмалку четворица членови на Советот кои се избрани и ќе продолжат да учествуваат во работата на јавниот сервис спротивно на законот, наспроти протестите и апелитена медиумските организации и новинарската фела. Дополнително, еден членна Програмскиот совет, според расположливите информации добиени од нејзините поранешни колеги, веќе подолго време е вработена во Агенцијата за разузнавање, претходно и во кабинетот на претседателот на државата.

Здружението на новинарите на Македонија повеќе пати изминативе две години го потенцираше ова и бараше од парламентот да ги разреши спорните членови на Програмскиот совет. Поради тоа Здружението го оспоруваше и реизборот на директорот Марјан Цветковски за уште еден тригодишен мандат на почетокот на 2018 година. „Најмалку четворица членови на Советот кои гласаа за Цветковски, во оваа тело се избрани спротивно на законот. Членот 119, став 1 алинеја 2, од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, вели дека лицата кои во последните пет години биле носители на јавни функции, не може да бидат избрани за членови на Програмски совет. Го повикуваме Собранието да констатира неспоивост на функции и да ги разреши од Програмскиот Совет на МРТ Јагнула Куновска и Косана Мазнева, поранешни пратеници на ВМРО-ДПМНЕ, Агим Љека, поранешен амбасадор и Снежана Клинчарова, поранешен портпарол на општина Бутел“, тврдеше и бараше ЗНМ¹². И Министерството за информатичко општество и администрација јавно ги повика¹³ членовите на Програмскиот совет и на Советот на АВМУ „да покажат храброст и да помогнат во спроведувањето на медиумските реформи и сами да си поднесат оставка“¹⁴.

Не е јасно зошто Програмскиот совет воопшто требаше да распишува конкурс за директор на МРТ, затоа што Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ во член 43, став 1, јасно утврдува дека Про-

грамскиот совет и директорот и заменикот на директорот на МРТ ја вршат функцијата до изборот на членови на ПС и директор и заменик на директорот. Фактот што на конкурсот беше избран истиот директор тоа прашање го прави донекаде беспредметно, но останува и заклучокот дека овој Програмски совет со распишувањето на конкурсот и изборот на старо-новиот директор излезе од надлежностите што му се дадени од Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ. Секако, и овде, како и во многу други случаи наведени во овој извештај, таквиот развој на настаните се должи на енормното доцнење во предвиденото темпо на спроведување на реформите и спроведување на новите законски решенија.

Програмскиот совет објективно се постави и постапи во однос на кривичната пријава против првиот човек на МРТ, директорот Марјан Цветковски од Управата за финансиска полиција. Финансиската полиција го обвини директорот дека на своја рака го ставил под залог целокупниот имот на националниот сервис за да подигне кредит од домашна банка носејќи самостојна одлука, без да се консултира со Собранието кое е основач на јавниот радиодифузен сервис. Притоа според УФП истрагата утврдила дека заложениот имот е двојно поголем од кредитот од 140 милиони денари кој бил подигнат, а дел од парите, 30 милиони денари, веднаш ги уплатил на истата банка која го откупила долгот на МТВ кон компанијата БЕГ¹⁵.

12. Погледнете на веб-страната на [ЗНМ](#)

13. Погледнете го извештајот на [МЕТА](#)

14. Истовремено, мора да се забележи дека општ впечаток е дека МИОА, како ни другите владини и државни институции што имаат некакви надлежности малку направија законски предвидените рокови да се почитуваат доследно, во кој случај ваквиот и слични апели немаше да бидат потребни.

15. Погледнете ги статиите излистани на агрегаторот [Тиме.мк](#)

Од МРТ ги демантираа наводите на финансиската полиција и тврдеа дека работеле според закон, а одлуката за кредит ја донел Надзорниот одбори средствата од истиот се наменски искористени. Зад директорот застана и Програмскиот совет со образложение дека јавниот сервис самостојно одлучува и дека е постапувано согласно законските процедури.

По спроведената предистражна постапка Обвинителството за борба со организиран криминал и корупција на 9 август 2019 ја отфрли кривичната пријава од Управата за финансиска полиција, поднесена на 21 јуни 2019 година, со образложение дека Цветковски не сторил кривично дело и работел законски¹⁶.

Расправата за тоа прашање отвори уште една тема која најверојатно ќе бара законска интервенција. Според образложението обвинителството воопшто не се занимава со главниот факт за злоупотребата на службената положба со која настапуваше Управата за финансиска полиција дека не било консултирано републичкото Собрание како основач сметајќи го тоа за безпредметно и несуштинско. Но, без разлика кој и како во УФП е доведен во заблуда очигледно е дека инерцијата од поранешниот систем на социјалистичка Македонија кога Собранието навистина беше и основач и избирач/именувач на генералниот директор, сèуште е силна. Собранието денес само го разгледува на годишно ниво извештајот и програмата за работа и

финансирањето на јавниот радиодифузен сервис, но изборот на директорот и надзорниот одбор – раководните органи не се во надлежност на Собранието. Парламентот ги избира само членовите на Програмскиот совет кои подоцна на конкурс избираат членови на надзорниот одбор и директор. Забуната произлегува и од недоволно јасна регулатива која не објаснува кој ќе ги остварува основачките права во името на Република Северна Македонија која е основач на МРТ. Законот за јавни претпријатија ги основа Владата. Од друга страна, истиот Закон пропишува дека во областа на радиодифузијата јавни претпријатија се основаат под услови и на начин утврден со закон¹⁷, во случајов Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. ЗАВМУ пак, вели дека основач на МРТ е Република Северна Македонија, но не утврдува кој ќе ги остварува основачките права во име на државата¹⁸ како конкретен институционален титулар кој би бил јасно посочен во вакви случаи на процедури спроведувани од истражните органи и органите на прогонот како Финансиската полиција.

Владата, органите на управата, локалната самоуправа во Македонија законски се излезени од надлежности и обврски во медиумите уште со вториот Закон за радиодифузната дејностод 2005 година и со Законот за локална самоуправа, кога на локалните самоуправи им се забранува да бидат основачи на медиуми, иако тогашните 30 локални јавни

16. Извештајот на ИРП е достапен [тука](#)

17. Види во [Закон за јавните претпријатија](#), член 3, став 1

18. Во Хрватска, на пример, Законот за Хрватската Радиотелевизија, во во Член 1, став 2 вели дека основач на ХРТ е Република Хрватска, а „основачките права ги остварува Владата на Република Хрватска“.

радиостаници бараа да се засолнат под капата на општините, наместо да се приватизираат. Исклучок е направен со интервенција во законот за Собрание и за радиодифузија за да му се овозможи на парламентот да го поседува и управува Собранискиот ТВ канал. Но и ова решение во пракса создава „хермафродитски“ ситуации од типот на тоа кој треба да ги покрива трошоците, дали Собранието или јавниот радиодифузен сервис се задолжени за уредувачката политика, програмскиот концепт па и злоупотребите на овој телевизиски канал од парламентарното мнозинство и извршната власт.

Програмскиот совет на МРТизминатата година се занимаваше и со обврските од Преспанскиот договор и Уставните измени, според кој Јавниот радиодифузен сервис требаше да го промени името¹⁹. Од Владата во три наврати испраќале до РС допис со задолжение/упатство/препорака за промена на називот на Јавното радиодифузно претпријатие Македонска Радиотелевизија во Национална радио телевизија. Члените на програмскиот совет инсистирале на измени на законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и ја советувале владата да ја промени адресата на која се обраќа и да испрати предлог законски измени до Собранието. РС се консултирал и со Централниот регистар од каде што им било одговорено дека самостојно и самоволно називот не може да го променат, затоа што одлуката што би ја донеле за промена на името треба да реферира, односно да се повика на закон. Според актуелниот закон за АВМУ, називот/

името на јавниот радиодифузен сервис е Јавно радиодифузно претпријатие Македонска Радиотелевизија.

„Се добива впечаток дека меѓуресорската група формирана од Владата е заглавена кај дел од институциите кои имаат називи со придавката „Македонска“ и дека за истите да ги променат своите имиња ќе треба повеќе време за усогласување со надлежните закони“, пишува во информацијата во врска со задолженијата од Владата на РС за промена на називот на Јавното радиодифузно претпријатие Македонска Радиотелевизија, разгледувана на 83-та седница на РС²⁰.

Во периодот на кој се однесува овој извештај, Програмскиот совет одржа 12или 14седници²¹. По краткиот период на зголемена транспарентност, седниците на Програмскиот совет во 2018/2019 година продолжија да се одржуваат далеку од очите на јавноста, со праксата РС седниците да ги закажува и одржува без најава и присуство на медиумите и јавноста. Напротив, потсетуваме, јасната обврска за јавност на седниците од Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги²². Дополнително, Деловникот за работа на Програмскиот совет, спротивно од Законот, инсистира новинарите и јавноста пред одржувањето на седницата писмено да се изјаснат за кои точки од дневниот ред се заинтересирани, а најавите и дневниот ред, и понатаму никаде не се објавуваат. Ниту на веб сајтот на јавниот сервис ниту на програмите на МРТВ, ниту никаде на други медиуми.

19. Погледнете ја статијата на интернет-страницата „Правдику“

20. Погледнете го [Записникот од 83-та седница на Програмскиот совет](#)

21. Поради праксата да не се објавуваат сите записници, како и да не се најавуваат соодветно седниците на Програмскиот совет, не е јасно дали 101-та, 102-та и 103-та седница се одржани во декември 2019, или во јануари 2020 година.

22. Член 122, став 1 од [Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги](#)

Записниците од седниците делумно се објавуваат. Освен тоа, на интернет-страната на МРТ нема посебен оддел каде би се објавувале записниците и другите документи поврзани со работата на Програмскиот совет, туку тие се достапни само преку алатката за пребарување на интернет-страната, и во секцијата „Инфо“.

Содржината и текот на седниците водат кон впечаток дека соработката на членовите на Програмскиот совет со директорите продолжи во уште подобра кондиција од претходно, со чесни исклучоци и изблицы на критика од страна на членот од ЗНМ, Ведат Мемедија (тој не гласаше и за реизборот на директорот Марјан Цветковски). Неговите реакции обезбедија барем поредовно присуство и поголемо „есапење“ од директорот и раководните органи и уредниците на јавниот сервис од порано.

На 90-та седница Програмскиот Совет²³ едногласно без дебата и забелешки го усвои Извештајот за финансиско работење на ЈРП МРТ за второто тромесечје- 01.04-30.06.2019²⁴.

Според Извештај за финансиско работење во Јавниот радиодифузен сервис во второто тримесечје реализирани се приходи во износ од 227.690.394 денари (околу 3 милиони и 700 илјади евра). Највисоко учество во вкупниот приход- 98,2%, има приходот за финансирање на радиодифузна дејност, средства кои, согласно Законот за ААВМУ, МРТ ги добива од Буџетот на РСМ –

Министерство за информатичко општество и администрација-вкупно 223.500.000 денари. Приходот од остварениот маркетинг (РА и ТВ реклами и услуги, спонзорства и сл.) во овој период изнесува само 288.500 денари (4700 евра).

Во работењето на МРТ остварени се трошоци во вкупен износ од 151.601.312 денари (2 милиони и 500 илјади евра), при што трошоците за плати на вработените изнесуваат скоро две третини од вкупните трошоци, односно 91.471.463 денари (1 милион 480 илјади евра). За пренос и емитување на емисии и настаните програмите на МРТ потрошени се 1.271.300 денари а 9.984.542 денарисе потрошени за откуп на права за пренос и емитување на спортски настани, за копродукциски проекти, договори засоработка за снимање и емитување на македонски документарни филмови како и за реализација на емисии од областа на модата, музиката, забавно-контактни емисии, образовни емисии.

Ставката останати програмски права е реализирана во износ од 4.558.464 денари и таа во овој период опфаќа фактурирана реализација за размена на вести, координација на радио вести и радио спорт, продукција и организација на проект Претседателските избори 2019 година и друго. За откуп на права за емитување на програма од независни продуценти реализирани се тошоци во износ од 1.814.250 денари-за откуп на права за емитување на серијал информативни емисии за Прв програмски сервис – Агенда 35.

23. Види на интернет страната на [МРТ](#)

24. Види на интернет страната на [МРТ](#)

Останати трошоци од работење Оваа група на трошоци е остварена во износ од 14.536.723 денари и истата ги опфаќа трошоците за ангажирање на надворешни лица преку авторска агенција, трошоци за организација и реализирање на проектот Песна на Евровизија (Евросонг 2019),ЗАМП.

Во вториот квартал МРТ за инвестициони активности потрпошил само 297.338 денари и тоа за надградба на систем за снимање во Македонското радио.

Вкупните обврски на ЈРП МРТ на 30.06.2019 година изнесуваат 741.386.600 денари (12 милиони евра) и истите во однос на состојбата на 31.12.2018 година се намалени за 167.419.135 денари, (2 милиони и 700 илјади евра).

Во ЈРП МРТ на 30.06.2019 год. Биле вработени 795 лица, што е помалку за бвработени во односна крајот на март истата година.

На 91-та седница Програмскиот Совет го разгледуваше новиот Колективен договор²⁵ во кој се предвидени средства за зголемување на платите и за награди за вработените. Генерално сите членови ги подржаа овие предлози освен забелешката и дилемата од Златко Јанковски, дали не е подобро овие пари да се искористат за предвремена исплата на долговите, за набавка на нова техника и нова програма како би се подобрила целосната слика за МРТ пред граѓаните.

Сепак според членот предложен од ЗНМ само зголемувањето на платата на вработените ќе го зголеми мотивот за работа на вработените, а со тоа ќе го подобри и подигне целокупното работење на куќата.

Директорот на МРТ Марјан Трајковски објасни дека во буџетот на МРТ има финансиски средства и за плати на вработените и за предвиденото зголемување во Колективниот договор и за нова програма и техника, како и за сервисирање на долговите кои се сведени на минимум.

Колективниот договор²⁶ беше изгласан и потпишан на 92 -та седница²⁷ и покрај мислењето од Надзорниот одбор, кое од членовите на ПС беше наречено „округло па на коше“, без јасен став и префрлање на одговорноста. Според Дарко Стефановски Надзорниот одбор смета дека треба да се зголемат платите но дека предложеното зголемување ќе биде преголем товар за куќата и дека средствата треба да се искористат и за други намени како на пример нова техника и купување нанова програма.

Фактот што менаџментот тврди дека има пари за зголемување на платите без никакви финансиски импликации врз работењето на МРТ беше доволен ПС да го усвои колективниот договор со што како што беше речено ќе се подобри и целокупниот имиџ на МРТ и враќање на некогашната престижност на куќата, во која ќе биде чест и достоинство да

25. Погледни на интернет страната на [МРТ](#)

26. Погледни на интернет страната на [МРТ](#)

27. Погледни на интернет страната на [МРТ](#)

се работи и твори. Платите на вработените на МРТ во 2019 година линеарно беа зголемени во просек по 3000 денари.

Дополнувањето на програмата за развој на нови програмски сервиси на МРТ²⁸ согласно измените и дополнувањата на Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги предвидува измени во односот на бројот на програмски сервиси на Македонското радио. Треба да се обезбеди еден радиопрограмски сервис на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните кој е различен од македонскиот јазик кој ќе емитува програма 24 часа секој ден и еден радиопрограмски сервис на јазикот што го зборуваат другите немнозински етнички заедници кој ќе се емитува исто така 24 часа. За да се имплементираат овие законски измени неопходно е да се обезбедат два нови програмски сервиса на Македонското радио и тоа: Трет програмски сервис на албански јазик и Четврти програмски сервис на јазикот на немнозинските помали етнички заедници.

Покрај исполнувањето на горенаведените законски обврски, членот 107 став 2 Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги дозволува обезбедување на програмски сервиси што ќе ги запазат регионалните и локалните посебности на РСМ. Во таа насока како нов програмски сервис на Македонското радио, односно Петти програмски сервис би профункционирал Канал 103, радиоканал којшто со своите урбани содржини би придонел кон збогатување на програмата на МРА со своите посебности – нудење програмски содржини од алтернативната музика и сцена воопшто.

На оваа тема се расправаше и на 95 седница на Програмскиот совет по барањето на информации за очекувани 6 милиони евра од Ребалансот на државниот буџет. Директорот на МРТ Марјан Цветковски, информираше дека Министерката за финансии Нина Ангеловска го одбила барањето согласност за ангажирање 15 лица за дописни центри, без никакво образложение.

Правилниците за внатрешна организација и систематизација на работни места за новите програмски сервиси се доставени до Министерството за информатичко општество и администрација од каде нема никаков одговор и тоа е причина зошто не се пуштени новите канали, а МРТ е целосно подготвена.

Доставен е допис до Министерството за информатичко општество и администрација кое потврди дека се предвидени средства во Ребалансот на буџетот за 2019. По извесно време добиена е информација дека МРТ нема да добие средства.

Програмскиот совет на МРТ едногласно предложи до сите медиуми да се испрати соопштение за да се запознае јавноста за неможноста да се спроведе програмата за развој за отварање на нови канали за програма, дописни центри и недобивање на ветени и предвидени средства од Ребалансот на буџетот.

Беше предложено и да се измени и дополни новиот Статут со цел да се потенцира дека за бројот на програмски сервиси одлучува Програмскиот совет по предлог на ди-

28. Погледнете го ПДФ документот на интернет страната на [МРТ](http://www.mrt.mk)

ПРОГРАМСКИ СОВЕТ на МРТ

ректорот на МРТ и дека Собранието на РМ не е надлежно да одлучува за отварање на нови програмски сервиси.

На 94-та седница Програмскиот совет расправаше за нацрт извештајот од мисијата за слобода на медиумите во Македонија и забележа дека авторот ги нема наведено своите извори за перцепцијата дека МРТ поголем дел од медиумскиот простор издвојува за опозиционата ВМРО-ДПМНЕ.

Меѓу другото беше забележано и дека ЈРП МРТ ја губи својата независност кога е во прашање кадровската политика, затоа што според процедурите за новите вработувања се потребни согласности од Министерство за финансии и Министерство за информатичко општество и администрација²⁹.

Тие поенти беа повторени на 99-та седница на Програмскиот совет и беа интегрирани и во Годишната програма за работа на ЈРП

МРТ за 2020 година, усвоена на таа седница. На 25 декември 2019 година МРТ објави Јавен повик за набавка на програмски содржини, повикувајќи ги продуцентските куќи, авторите и сите граѓани да аплицираат со идеи и програмски проекти за радио и телевизиски содржини на повикот за копродукција или за откуп на аудио и аудиовизуелна програма.

Од програмски аспект, треба да се забележи, покрај напорот информативната програма на МРТ да биде максимално неутрална во пристапот кон различните актери на политичката сцена, и набавката на повеќе популарни содржини, вклучително и најпопуларната домашна продукција (иако играната програма, како што е репризата на серијат „Пријатели“ е од постар датум и веќе повеќекратно е емитувана во земјав), како и квалитетна спортска програма, во соработка со еден регионален специјализиран спортски канал.

29. Ова наспроти јасната одредба во Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, член 104, став 9 (Сл. Весник на РСМ, Бр. 184/13), која уредува дека новинарите и уредниците, како и лицата кои директно се инволвирани во производството на програма во МРТ немаат статус на јавни службеници.

АГЕНЦИЈА ЗА АУДИО И АУДИОВИЗУЕЛНИ МЕДИУМСКИ УСЛУГИ

Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги, односно Советот на АВМУ како раководно тело на Агенцијата, се наоѓа во слична ситуација како Програмскиот совет на МРТ. Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ јасно утврдува дека Советот на АВМУ (како и Програмскиот совет на МРТ) ќе ја врши функцијата до изборот на новиот Совет. Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ, исто така, пропишува дека новиот Совет, избран според одредбите на тој закон, ќе ги носи потребните подзаконски акти (за допрецизирање на одредбите за обврските на операторите на јавни комуникациски мрежи во однос на авторското и сродните права, за начинот на примена на одредбите од член 80 за процентот македонска музика како основ за ослободување од обврската за плаќање на дел од надоместот за дозволата за емитување, итн.).

Оттаму, превладуваше ситуација во која од Агенцијата и од Советот се очекуваше и се очекува да се занимава само со редовните активности на надзорврз радиодифузерите и печатените медиуми. Претпоставката, се разбира, беше дека релативно кратките рокови предвидени во различни планови и политички договори, како и во Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ ќе бидат испочитувани и дека новиот Совет на Агенцијата ќе биде релативно брзо избран и ќе почне да ги извршува своите функции. Штетата од таквата ситуација е повеќекратна, особено ако знаеме дека вистинските

реформи во индустријата/секторот на аудиовизуелни медиумски услуги, по природа на поставеноста и функциите што ги има, ќе треба да ги предводи АВМУ со цел да одговори на сега неодржливата ситуација во презаситениот, поларизиран сектор.

Агенцијата, исто така, неколку пати протестираше поради фактот дека средствата од Буџетот на Република Северна Македонија кои ја заменуваат радиодифузната такса не се уплаќаат според предвидената законска динамика а нивната висина не одговара на законски утврдените проценти и предвидениот раст од година на година.

Советот на Агенцијата, на 45-та седница одржана на 6 декември 2019 година, го овласти Директорот да распише јавен оглас за вработување на десет лица во стручната служба на агенцијата. Образложението беше дека регулаторот подолго време ангажира лица преку агенција за времено вработување или на договор на определено време, а треба да се подготви за следење на изборниот процес, како и да ги пополни местата на две лица што ја напуштиле Агенцијата. Оттаму, сите десет лица ќе бидат вработени на определено време.

Во периодот на кој се однесува овој извештај, Агенцијата одби две барања за доделување на дозвола за емитување. Првата одлука се однесуваше на барање за дозвола за радио емитување, на локално ниво за територијата на општина Струга, а втората беше за доделување на дозвола за телевизиско еми-

тување без објавување на јавен конкурс во Тетово. Во првиот случај студијата на оправданост покажа дека не постои оправданост за доделување дозвола за радио емитување во Струга. Во вториот случај, документацијата била нецелосна. Агенцијата додели и една дозвола за телевизиско емитување без јавен конкурс за регионот на Тетово и Гостивар.³⁰

Агенцијата распиша конкурс за доделување дозвола за радио емитувањена македонски и албански јазикна подрачјето на Дебар. Конкурсот беше прогласен за неуспешен затоа што заинтересираната страна, на чие барање е спроведена студијата за оправданост и е распишан конкурсот, не успеала да ја поднесе потребната документација во предвидениот законски рок³¹.

Во мониторирањето период Агенцијата често се занимаваше со новото национално радио со програма на албански и македонски јазик. Контраверзите од доделувањето на дозволата на ЈОН радио (кога двајцата други конкуренти беа исклучени од бидување и учество на конкурсот, за што се поднесени тужби до надлежните судови) продолжи и со повеќекратното продолжување на рокот за започнување со работа на радиото, кое не успеа да воспостави редовна емисија на сигнал ниту во декларираниот рок од конкурсната документација, ниту пак во дополнителниот рок. Агенцијата при гласањето на одлуката за продолжување на рокот се повикуваше на преседани направени

во минатото, но се поставува прашањето ако тогашниот Совет за радиодифузија погрешил и евентуално го прекршил законот зошто тоа сега би го повторил и би го востановил како пракса сегашниот Совет на агенцијата. И за овој случај од засегнати лица и од радиодифузери се поднесени претставки и пријави до надлежните институции против агенцијата. Агенцијата, во меѓувреме, дозволи и промена на сопственичката структура на Јон Радио, по влезот на нов сопственик во радиото³².

Во овој период Агенцијата почна две постапки за одземање на дозвола за емитување. Првата се однесуваше на ТВ Ирис, регионален радиодифузер со седиште во Штип, поради неплаќање на годишниот надомест за дозволата за емитување во законски предвидените рокови. Сепак, по објавувањето на одлуката во Управниот суд од страна на ТВ Ирис, и откако успеале да ги соберат потребните средства, одлуката за одземањена дозволата беше поништена откако радиодифузерот прифатил да ги плати сите поврзани трошоци³³.

Оваа појава е многу честа (со неа Агенцијата главно се соочува во првиот квартал на секоја календарска година, кога доставуваат за плаќање годишните надоместоци за најголемиот број радио и телевизиски радиодифузери), поради сиромашниот и неодржлив пазар. Огромен број на радиодифузери, особено оние што емитуваат на регионално или локално ниво, тогаш се со-

30. Во првиот случај, се работи за телевизијата ТВ Кисс, Злате ДООЕЛ која прво бараше промена на дозволата, од дозвола за емитување преку дигитален терестријален мултиплекс во дозвола за телевизиско емитување преку јавна комуникациска мрежа. Подоцна, по смртта на сопственикот на телевизијата, иницијативата ја превземаа неколку стопанственици од Тетово кои го основаа новиот субјект КИСС & МЕНАДА (името ги содржи имињата на два поранешни радиодифузери што функционираа во Тетово, ТВ КИСС и ТВ МЕНАДА)

31. Види во [Записник од 46-та Седница на Советот на АВМУ](#), од 20.12.2019 година

32. Види во [Записник од 47-ма Седница на Советот на АВМУ](#), од 25.12.2019 година

33. Види во [Одлука за поништување на одлуката за одземање на дозволата за телевизиско емитување](#)

очуват со големи проблеми во плаќањето на годишните надоместоци за дозволата на емитување што резултира со голем број на отворени постапки за одземање на дозволи. На подготовката и усвојувањето на соодветна политика која ќе се фокусира или на чистење на пазарот од актерите што егзистираат далеку под линијата на одржливост, или на помагање полесно да можат да ги извршат таквите обврски, треба да се работи, иако е тешко да се замисли какво било решение надвор од некаква програма за јавни субвенции. Таквата програма, во областа на аудио и аудиовизуелните медиумски услуги е незамислива и неприфатлива.

Во овој период, Агенцијата ја одзема и дозволата на 1ТВ, откако во неколку наврати превземаше иницијативи и се занимаваше со состојбите и статусот на овој радиодифузер по обелоденувањето на случајот Рекет. По претставка го проверуваше почитувањето на програмскиот концепт и формат, заштитата на малолетната публика, а поведе и постапка за проверка на сопственоста и на индичиите за постоење на таен содружник кај 1ТВ, по дадена изјава на Бојан Јовановски дека тој е сопственик, а не неговиот татко Миле Јовановски.

Агенцијата во периодот на кој се однесува овој извештај особено беше ангажирана на полето на промоција на медиумската писменост. АВМУ продолжи со развојот и ширењето на Мрежата за медиумска писменост, како и со примената на Политиката за медиумска писменост (документот е усвоен во Март 2019 година). Врв на тие активности беа првите Денови на медиумската писменост, манифестација што траеше од 22 октомври до 15 декември 2019 година. Во

рамките на Деновите на медиумската писменост беа одржани бројни активности, работилници, тркалезни маси, конференции насочени кон промоција на прашањето на медиумската писменост и изнаоѓање на решенија за поврзаните проблеми и отворени прашања. За своите активности во областа на медиумската писменост, Агенцијата заслужува само пофалби.

Во овој период, Агенцијата исто така посвети внимание на родовите прашања и го подготви Водичот за новинари: Етичко известување за трансродовите лица и прашањата што ги засегаат, претставен на 4-от Јавен состанок на Агенцијата. АВМУ го подготви и објави и Извештајот за родовата структура на сопственоста кај телевизиите и радијата.

АВМУ ја подготви и го ја претстави, на 3-от Јавен состанок, редовната Анализа на пазарот на аудио и аудиовизуелни медиумски услуги за 2018 година. Извештајот укажува на продолжување на трендот на намалување на пазарот при што сите сегменти, освен сегментот на национални ДВБ-Т телевизији, бележат нето загуба.

Примената на измениите во ЗАВМУ

Како што спомнавме, од постоечкиот Совет на АВМУ се очекува првенствено да се занимава со редовните активности во склоп на надлежностите на Агенцијата, без да навлегува во прашања поврзани со политиките во областа на аудиовизуелните медиумски услуги. Законот за изменување и дополнување на ЗАВМУ изрично вели дека подзаконските акти што произлегуваат од него, ќе ги усвои новиот Совет што ќе биде именуван според одредбите од Законот за измену-

вање и дополнување на ЗААВМУ (член 43, став 3 од Законот). Законот изрично бара носење на два такви подзаконски документи³⁴.

Првиот треба да го доуреди прашањето на намалувањето на надоместокот за лиценца по основ пријавен процент на емитувана музика на македонски јазик и етничките заедници како дел од вкупно емитуваната музика (член 12 – се однесува на член 80 од ЗААВМУ – став 9).

Вториот подзаконски акт треба да ја уреди постапката за утврдување на одговорноста за сторените повреди и прекршувања и регистрацијата на законски застапник на радиодифузер од друга држава поврзани со новите обврски за операторите на јавни комуникациски мрежи што реемитуваат програмски сервис во однос на обезбедените авторски права (член 35, став 4 од Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ).

Истовремено, Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ, во член 43 (се однесува на обврските на постоечкиот состав на Советот на АВМУ и на Програмскиот совет на МРТ), став 3, пропишува дека „Советот на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги и Програмскиот совет на МРТ, именувани согласно со одредбите од овој закон, ќе ги донесат подзаконските акти во рок од 60 дена од денот на нивниот избор.

Во таа смисла, интересно е однесувањето на Агенцијата за првото од овие две пра-

шања, односно за можноста радијата на почетокот на календарската година доброволно да пријават процент за емитување на музика на македонски јазик и етничките заедници и за истиот процент да добијат намалување на висината на надоместокот за лиценца. Агенцијата, односно нејзиниот Совет, според Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ, не може да го донесе соодветниот подзаконски акт, и таа обврска е пренесена на новиот Совет кој допрва треба да се избере. Мора да напоменеме дека таквата ситуација се должи на енормното доцнење во спроведувањето на Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ, односно изборот на нов Совет на АВМУ и нов Програмски совет на МРТ.

Агенцијата, со намера да ја премости таквата ситуација, на 4 февруари 2019 година, усвои Насоки за доброволно пријавување на радијата за емитување домашна музика, со детално разработени упатства што се однесуваат примената на Член 80 од ЗААВМУ. Насоките, меѓу другото, дефинираат дека музиката на македонски јазик и етничките заедници, треба да се емитува во периодот од 06.00 до 0.00 часот. Притоа, Насоките и самите посочуваат во Општите одредби, дека тие ќе важат само до усвојување на подзаконскиот акт од член 80, став 9, што треба да го донесе новиот Совет.

Според неколку правни експерти од Правниот факултет „Јустинијан Први“ од Скопје што ги консултираваме во подготовката на

34. Треба да се напомене дека двете материји беа внесени во Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ по серијата на јавни дискусии (но не и пред предлогот на законски текст да биде поставен на ЕНЕР за коментари) и се плод на лобирањето и директните преговори со заинтересираните страни, првенствено радијата и телевизиите кои во двете области гледаат можност да им се олесни економската положба и да се заштити нивната позиција на ограничениот пазар на аудиовизуелни медиумски услуги.

35. Во подготовката на овој извештај ги консултираваме Д-р Неда Здравева, вонреден професор по облигационо право и правото на интелектуална сопственост, Д-р Владо Бучковски, професор по римско право, и д-р Борче Давитковски, професор по административно право и јавна администрација.

овој извештај³⁵, иако Агенцијата може да усвојува такви Насоки, тие воопшто не можат да се сметаат за подзаконски акт и да произведуваат правни дејства и обврски за радиодифузерите. Оттаму, до изборот на нов Совет, Агенцијата може да ги применува одредбите само така како што се напишани во Законот, без детално уредени правила за периодот на емитување и жанровската поделба на музичките дела на македонски јазик и етничките заедници. Тоа значи дека оние радио станици што пријавиле одреден процент на музика на македонски јазик и етничките заедници ќе мора тој процент да го исполнат во однос на вкупно емитуваната музика во цело деноноќие (или друг дефиниран временски период), а не во определен дел од денот.

Во последниот квартал од 2019 година, врз основа на редовен надзор спроведен во октомври, и контролен надзор по изречените опомени спроведен во почетокот на ноември 2019 година, Агенцијата поведе неколку постапки против радио станици за непочитување на квотите за емитување музика на македонски јазик и етничките малцинства што самите ги пријавиле на почетокот на годината и бара од нив да ја доплатат разликата за која им бил намален надоместокот за дозволата за емитување. Во барем еден случај, Агенцијата утврдува дека прекршокот е сторен со неемитување на соодветниот процент македонска музика во периодот од 6 до 00 часот, а врз основа на Насоките кои, повторуваме, не би смееле да произведуваат никакви обврски³⁶. Оттаму, Агенцијата во надзорот и мерките што ги носи мора да се придржува до одредбата од член 80, ставови 7 и 8, се до изборот на нов Совет кој ќе може да ја исполни обврската од став 9 од тој член. Затоа сметаме дека во случаите кога радијата се опоменати или им е наложено да го доплатат остатокот од надомест-

токот за кој биле ослободени врз основа на тоа што понудениот процент македонска музика не го емитувале во одреден период од денот, а во текот на 24 часа ја постигнале бананата квота, Агенцијата постапила погрешно и немала право на такви дејства.

Свесни сме дека Агенцијата треба да се грижи за спроведувањето на измените во ЗА-АВМУ, иако законот за негово изменување и дополнување ги ограничува можностите за дејствување и не пропишува почеток на неговата примена дури по изборот на новиот Совет и директор на АВМУ. Имајќи предвид дека ЗААВМУ претрпе неколку измени и по усвојувањето на Законот за изменување и дополнување на 31 декември 2018 година, можеби требаше да се разгледа можноста за допрецизирање на некои од неговите одредби.

Член 80, односно неговите ставови 7, 8 и 9 би требало да се допрецизираат и во смисла на поставување на горен лимит за пријавен процент македонска музика, еднаков на максималното можно намалување на годишниот надомест, поставено на 30%. Имено, Советот на АВМУ го разгледуваше и случајот на радиостаница која емитувала помалку од доброволно прифатените 35 проценти македонска музика (за кои добила ослободување од максималните 30% од надоместокот). Советот на АВМУ се најде во недоумица што да прави во таков случај³⁷, затоа што иако радиото не ја исполнило доброволно прифатената квота (во рамките на периодот од 6 до 00 часот, што засега е непостоечка обврска, додека во текот на набљудуваното деноноќие вкупно емитуваната македонска музика далеку ја надминува квотата од 35 отсто), тоа сепак е над максималното ослободување од дел од надоместокот за дозволата за емитување. Советот одлучи дека прекршок е сторен, но без обврска да се наложи доплаќање на остатокот од надоместокот.

36. Види во [Писмен извештај за извршен програмски надзор](#), за контрола на состојбата по изрекувањето на мерка Јавна опомена за Радио Канал 77, поради повреда на Член 80 од ЗААВМУ утврдена со вонреден надзор (види во [Писмен извештај за извршен програмски надзор](#)). Во двата случаи емитуваната македонска музика ја надминува доброволно прифатената квота во текот на цел ден, а квотата од 25% не е постигната во периодот од 06 часот до полноќ.

37. Види во [Записник од 47-та Седница на Советот](#), од 25.12.2019 година

ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Општ впечаток е дека досега спроведените медиумски реформи се со премногу ограничен опфат, се преспори, хаотични и неосмислени, и се ставени на маргините. Претстојните предвремени Парламентарни избори, закажани за април 2020 година, значат дополнително успорување на процесот кој и онака е оптоварен со неприфатливо доцнење.

Не помалку значаен е и впечатокот дека постои разбирање кај Владата дека досега усвоените промени на законодавството се доволни интервенции и дека со реформите и со процесот натаму треба да управува медиумската заедница, главно преку саморегулаторни иницијативи. Таквиот став се соочува со инерцијата на пренатрупаната сцена која не прифаќа дека некој ќе мора да ја плати цената на потребните драстични и длабоки резони. Овде треба да се додаде и неразбирањето, или неподготвеноста во подготовката на реформите да се имаат предвид глобалните трендови, сеопфатниот процес на дигитална дисрупција и „дезинтермедијација“ и новините што ги носат на медиумската сцена, во јавната комуникација и јавното информирање.

Влијание врз медиумските реформи и начинот на кој се спроведуваат има и очигледниот став дека досегашните интервенции во медиумското законодавство се доволни за да се реформира медиумскиот систем. Сметаме, напротив, дека медиумското законодавство, особено Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги треба да биде подложено на посериозна ревизија. Особено треба да се разгледаат одредбите што го регулираат доделувањето дозволи за

емитување, медиумската концентрација и прашањата поврзани со сопственоста, како и прашањето на јавната радиодифузија (јавните медиумски сервиси). Во сите тие области потребни се нови политики и правила што ќе ја одразуваат новата реалност во аудиовизуелните медиумски услуги. Исто така, сметаме дека што поскоро треба во нашето законодавство да ги интегрираме промените на Директивата за аудиовизуелни медиумски услуги на ЕУ.

Конечно, за да можат да одговорат на потребите, медиумските реформи – како што препорачува и групата искусни експерти во вториот Извештај на Прибе од септември 2017 година – треба да се засноваат на факти и на соодветни стратешки документи. Оттаму, сметаме дека прв приоритет на власта и на медиумската заедница треба да биде подготовката, по сеопфатна јавна дискусија и со учество на сите заинтересирани страни, на национална медиумска стратегија. Таквата стратегија ќе ги оцрта насоките во кои сметаме дека треба да се движи медиумската сцена, какви политики и мерки (регулаторни и саморегулаторни) ќе не доведат до саканата цел – одржлив, слободен и демократски медиумски систем во Република Северна Македонија – каква ќе биде улогата на различни сектори (јавна радиодифузија, комерцијална радиодифузија, во кој правец треба да се развива онлајн сферата). Од тие причини, сметаме дека подготовката на национална медиумска стратегија е нужен предуслов и единствена основа за секакви идни реформски зафати.

Имајќи ги предвид проблемите во изборот на новите состави на Советот на АВМУ и Програмскиот совет на МРТ и досегашните

неуспесиво постигнувањето консензус во Собранието, тешко е да се очекува позитивно поместување на краток рок. Сметаме дека е поверојатно целата постапка да се повтори од почеток, а би препорачале сериозно да се разгледа можноста за менување на законот за да се отстрани барањето за квалификувано дво-третинско мнозинство и членовите на Советот на Агенцијата и Програмскиот совет на МРТ да се бираат со апсолутно мнозинство.

Потребно е на прашањето на воведување на програми за субвенционирање на медиумите да му се пристапи посериозно и систематично. Системот за линеарно давање субвенции на печатените медиуми (притоа, веќе имаше иницијативи од страна на регионалните и локалните радиодифузери за слична програма за субвенционирање и за нив, а настрана по тоа прашање не стојат и националните ТВ мрежи), на сите играчи на пазарот не одговара на потребите на новата дигитална ера. Приодот кон проблематиката на јавни субвенции треба да биде системски и промислен, за да се обезбеди јавните пари да се насочат кон одредени видови на новинарство наместо кон платформите за објавување, и да се доделуваат според строги правила и критериуми за исполнување на јавен интерес.

Дилемите поврзани со одредбите од Изборниот законик што овозможуваат финансирање на рекламните кампањи на политичките партии со јавни пари треба да се разрешат. Центарот за развој на медиуми смета дека таквата можност треба да се укине. Исто

така, сметаме дека одлуката да се ограничи цената на рекламниот простор не е добра, особено знаејќи дека во дигиталната ера во која традиционалните медиуми забрзано ги губат приходите од рекламирање (особено оние што се занимаваат со информативна дејност), изборите се „бонанца“ што сите ја чекаат за да заработат што повеќе.

Владата треба декларативната поддршка за реформите и развојот на МРТ да ја преточи во соодветна финансиска поддршка за јавниот радиодифузен сервис, според процентите и динамиката дефинирани во Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ.

Една од потребните интервенции во Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги ќе треба да биде дефинирање на официјалниот титулар кој ќе ги остварува основачките права во име на Република Северна Македонија, за да се избегнат сегашните отворени прашања, како во случајот на обвинението за раководството на МРТ за незаконско работење затоа што не барале одобрување од Собранието при подигање на банкарски кредит.

Поради недостигот на придвижувања во натамошните реформи, освен усвојувањето на Законот за изменување и дополнување на ЗААВМУ, кои зависат од неговото целосно спроведување во смисла на изборот на нов Совет на АВМУ и нов Програмски совет на МРТ, за тие две институции немаме посебни препораки.

МОНИТОРИНГ НА МЕДИУМСКИТЕ РЕФОРМИ И РАБОТАТА НА АВМУ И МРТ

Извештај за 3-от и 4-от квартал од 2019 година

**ЦЕНТАР за
РАЗВОЈ на
МЕДИУМИ**

Февруари 2020